

COL·LECCIÓ DEL MUSEU D'ART DE GIRONA.

«El preu dels fills»

Un projecte inèdit de novel·la de Prudenci Bertrana

Al Fons Prudenci Bertrana del Museu d'Arqueologia de Catalunya – Girona, que recentment hem tingut l'oportunitat d'inventariar, s'hi pot trobar documentació personal de Bertrana d'èpoques diverses, compreses entre 1906 i l'any de la seva mort, 1941. El fons està constituït per tan sols una trentena de documents, però algun presenta un interès notable.

ORIOL PONSATÍ-MURLÀ > TEXT

>> Retrat de dona
(Neus Salazar), 1888.

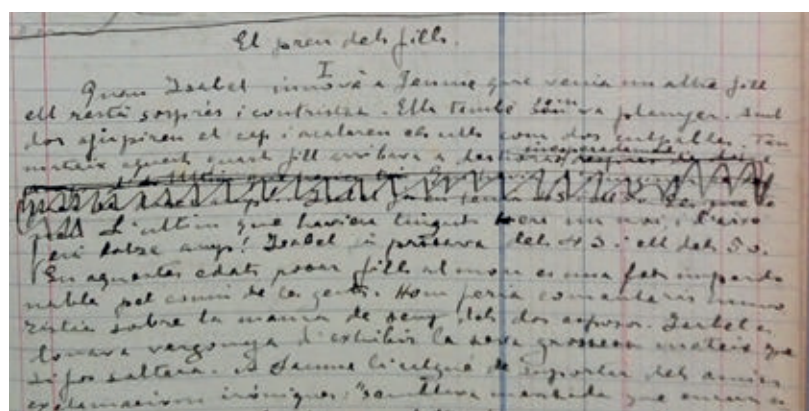
>> Manuscrit del text
inèdit *El preu dels fills*,
de Prudenci Bertrana.

En una de les llibretes d'apunts inventariades, Bertrana hi va esbossar el programa d'una novel·la que s'havia de titular *El preu dels fills* i de la qual va arribar a desenvolupar, només, el primer capítol. Es tracta d'un projecte marcadament autobiogràfic. La novel·la està focalitzada en el periple vital de Cèlia Bertrana Salazar. La filla menuda dels Bertrana havia nascut el 26 de novembre del 1910, a Girona, i va morir a Barcelona, en vigílies de la proclamació de la Segona República, el 18 de març del 1931. Prèviament, però, i de manera pràcticament consecutiva, havien mort, primer, Heribert (18 d'octubre del 1913, amb només quinze anys d'edat) i Helena (2 de gener del 1915, als dinou anys). Prudenci Bertrana, amb dos

fills desapareguts i la gran ja emancipada, viu amb especial sensibilitat la fràgil salut de la petita Cèlia, que no sembla anunciar un destí gaire millor que el dels seus dos germans. Efectivament, Cèlia aconseguirà viure només fins als vint anys. El plantejament d'*El preu dels fills*, que ja contempla la dissortada fi de Benvinguda (Cèlia), ha de ser, doncs, posterior a 1931.

Es podria considerar que el desenvolupament d'*El preu dels fills* és avortat perquè els fets que s'hi havien de narrar ja queden recollits en el gran cicle bertranià de literatura del jo: la trilogia *Entre la terra i els núvols*. Però a la novel·la *L'impenitent*, que aborda el període barceloní, marcat per la mort dels tres fills, Bertrana es veu amb cor de donar forma literària tant a la mort d'Heribert com a la d'Helena. Quan arriba el moment, però, de fer morir Cèlia (Angelina), que havia de ser precisament la protagonista d'*El preu dels fills*, Bertrana provoca un silenci narrativament tan inversemblant com eloqüent: des de 1931 fins a 1938. El relat de la mort de la filla petita és l'únic que es resistirà reiteradament a la ploma d'un escriptor que havia aconseguit convertir tota la seva vida en matèria literària.

Oriol Ponsatí-Murlà és editor de l'obra de Prudenci Bertrana i comissari de l'Any Bertrana.

Prudenci Bertrana, amb dos fills desapareguts i la gran ja emancipada, viu amb especial sensibilitat la fràgil salut de la petita Cèlia

El preu dels fills de Prudenci Bertrana

Capítol I (inici)

Quan Isabel innovà a Jaume que venia un altre fill ell restà sorprès i contristat. Ella també se'n va plànyer. Ambdós ajupiren el cap i acalaren els ulls com dos culpables. Tanmateix aquest quart fill arribava a deshora, inesperadament. L'últim que havien tingut era un noi, i d'això feia dotze anys! Isabel ja passava dels quaranta-nou i ell dels cinquanta. En aquestes edats, posar fills al món és un fet imperdonable pel comú de les gents. Hom faria comentaris humorístics sobre la manca de seny dels dos esposos. Isabel es donava vergonya d'exhibir la seva grossesa mateix que si fos soltera. A Jaume li calgué de suportar dels amics exclamacions iròniques: «semblava mentida que encara estigués d'òrgues, que fos tan candí!» La mare veia apropiat-se l'hora de l'infantament amb més por que goig, aclaparada de fúnebres auguris. En canvi Teresa, la filla gran, de disset anys, i Mercè, la mitjana, de quinze, es delejaven per rebre aquest germanet tardà amb honors de preciosa joguina amb la qual trobaria esmerç llur instint maternal. El germanet arribà a la tardor, i la cruenta tragèdia, a desgrat dels

pressentiments infinits, fou curta i lleu. A pensa acomplida, el noi, Eduard, entrava a casa de retorn de l'Institut on estudiava el segon any de batxillerat. Quan li digueren que eren un de més a la família i que el personatge acabat de desembarcar era una amorosa nena, pegà un bot fantàstic i baté de mans joiosament. Ell seguiria vanant-se d'ésser l'únic masclet de la casa i el seu probable [...] de tal, consentit. Un cop la petita fou mitjanament presentable, els tres germans d'ella varen ésser admesos a considerar-la i a opinar. Tots la declararen perfecta, qui-sap-lo gentil i espavilada. Teresa i Mercè s'acuitaren a fer un pu-put amb la madeixa de cabell negre i finíssim que la llevadora escarpia sobre el crani tou i palpitant de la menuda. I l'adornaren amb una cinta de color de rosa. De seguida començaren a basquejar-se en trobar-li un nom bonic. Benvinguda li escauria com una demostració de que tots la rebien sense llei de recança com ho havien estat elles, més puntuals i oportunes en venir al món.

Prudenci Bertrana

Plantejament de la novel·la

I

Naixement de la darrera filla, dotze anys després del fill. Isabel en tenia 49 i Jaume 50 i la reben amb disgust, com avergonyits d'una atzagaiada. En canvi, les seves germanes i el seu germà, amb gran alegria. Solament els entristeix que hagin de portar-la a dida en un poble veí.

II

Antecedents familiars dels esposos. Vocació contrariada de Jaume. La seva psicologia. Història dels tres primers fills. I especial amor que sent per la petita.

III

Maldecaps que tenen per agombar-la. Didatge atzarós. Caràcter de la nena, la seva placidesa, la seva bondat, la seva intel·ligència, les tres mares.

IV

Malastrugança. Pèrdua del noi i de la noia mitjana. Consol que troba Jaume amb la petita. Inquietud que sent per ella i de quina guisa procura per la seva salut. Com ell participa de les seves alegries i de les seves tristeses.

V

Allunyament de la gran, cosa que fa més ferma i estreta la inclinació i preferència per l'altra. Alarma per les primeres manifestacions d'una malaltia greu. Les angoixes de Jaume. El seu mal capteniment amb els deixebles, les seves frustracions i nerviositats.

VI

La filla és enviada a muntanya, a casa d'una germana de la seva mare. Solitud de Jaume a la ciutat. Enyor i càbales. Les lletres de la malalta. Les petites [...] que fa el seu pare amb ella. Fiances que Jaume posa en la magnificència de la naturalesa i en transparència de l'aire.

VII

Dos istius que torna a pintar per a disdreure la filla. Emoció que sent en tornar a obrir la seva capsa de colors després de divuit anys que l'havia arraconada.

VIII

El seu neguit per l'allitament de la filla. L'aire de la vila li sembla impur. Si ella pogués respirar el que ell assoleix [...] paisatges pels afores no dubtaria pas gens que arribés a guair-se. Ja que ella no pot fruir de les

magnes visions que ell frueix, li clava per les parets de la cambra els paisatges i notes que va pintant.

IX

Revifalla de la vocació de Jaume. Irresistibles [...] creadors. Màgic efecte que les visions d'ell sembla que passarà a la filla. Milloria d'ella. Esperances.

X

Robustesa aparent del cos i feblesa de l'esperit de la filla. Jaume es desconhorta de la indiferència d'ella davant l'esplèndida bellesa de les muntanyes, del cel i de la vegetació exuberant que els envolta. Diria's que unes immenses ales negres aombrin el món per als ulls de la filla.

XI

Recaiguda. Allitament definitiu. Inaudits esforços de Jaume a fi d'alegrar els dies de la malalta. Vacances de Nadal. La neu i el gebre. 20 graus sota zero i 39 en el termòmetre clínic. 4 dies horribles. El desglaç i oració de muntanya.

XII

Empitjorament i traspàs.

>> Aurora Bertrana
retratada per
Prudenci Bertrana.